

LAURBERG & GAD FOT. 1918

FOTOTYPI PACTH & CRONES EFTF.

Joh. Steenstrup

Johannes Steenstrup.

5. December 1844 — 3. August 1935.

Tale holdt i Videnskabernes Selskabs Møde den 15. Maj 1936.

Af **Aage Friis.**

Det er just nu 70 Aar, siden Videnskabernes Selskabs daværende Sekretær, Professor Japetus Steenstrup, til Medhjælper antog en ung juridisk Studerende, som derpaa, indtil han i Aaret 1869 tog sin Embedseksamen, for et saare beskedent Honorar bistod ved de daglige Forretninger og udarbejdede Register over Selskabets Møde- og Forhandlingsprotokoller. Studenten var Sekretærens Søn, Johannes Christoffer Hagemann Reinhardt Steenstrup. Saa langt tilbage gaar altsaa Johannes Steenstrups Forbindelse med vort Selskab.

I 1867 fik Studenten Accessit for Besvarelse af en Universitetsprisopgave om den ældre danske Panterets Historie, før Christian V's Lov; efter Embedseksamen tjente han nogle Aar sit Brød som Assistent i Overformynderiet, men helligede sig mest videnskabelig Forskning. De første Arbejdsresultater forelaa 1873 og blev hurtigt saa betydelige, at den otteogtredivaarige Forsker den 8. December 1882 enstemmig indvalgte i vort Selskab. Aar 1882 blev Mærke-aaret i Steenstrups Liv; den 17. Juni forsvarede han for den juridiske Doktorgrad fjerde Bind (»Danelag«) af »Normannerne«, der skulde blive hans Livs Hovedværk, 18. September indvalgte han i »Det kongelige danske Selskab for

Fædrelandets Historie og Sprog«, hvis Forstander han var i de sidste 20 Aar af sit Liv, og endelig udnævntes han, foretrukket blandt flere fremragende Studiefæller, den 23. September 1882 til Professor Rostgardianus i Nordens Historie og Antikviteter ved Københavns Universitet, hvor han virkede til Udgangen af Januar Maaned 1917. Johannes Steenstrups Tilknytning til vort Selskab blev saaledes Udtryk for det centrale i hele hans lange Livsgerning, den videnskabelige Historieforskning.

Det var i og for sig naturligt, at Japetus Steenstrup tog sin unge Søn til Medhjælper ved Sekretærarbejdet i Videnskabernes Selskab, thi den begavede, tænksomme Yngling, der fra lille havde vist udprægede boglige Evner, var ivrigt optaget af det aandeligt og videnskabeligt prægede Liv, der rørte sig i Hjemmet paa Nørregade, hvor fremragende danske og udenlandske Videnskabsmænd og den højt dannede Slægts- og Vennekreds drøftede Naturvidenskab og Humaniora. Her indførtes Drengen i den nationalliberale Tankeverden og Livsanskuelse.

Johannes Steenstrup var, da han blev Student, forudbestemt til videnskabeligt Arbejde; Historien havde allerede fængslet ham, og han syslede med islandsk og dansk Oldhistorie. Den Samvittighedsfuldhed og nøgterne Arbejdsvilje, der stedse var et Grundtræk i hans Karakter, bragte ham dog til først at faa et almindeligt Brødstudium fra Haanden, og længe havde han, efter hvad han selv fortæller, ingen Tanker om, at historisk Videnskab eller Universitetsarbejde skulde blive hans Livsgerning. I Tilknytning til Juraen viste han ved Besvarelsen af Prisopgaven først sine videnskabelige Anlæg. I Perioden indtil 1882, da han voksede fra Medhjælper i Videnskabernes Selskab til Medlem, gik hans Vej fra retshistoriske til almenhistoriske

Studier, fra Emner af ældre dansk til europæisk Historie, og han skaffede sig maalbevidst men ganske paa egen Haand en bred historisk Skoling. Flere andre af de fremragende Historikere, der efter 1864 grundlagde en ny Gennemforskning af Danmarks Historie, saaledes A. D. Jørgensen og Troels Lund, havde ejheller Udgangspunkt i historisk Universitetsstudium; et saadant var den Gang i ringe Grad tilrettelagt, det blev Steenstrup selv og hans jævnaldrende, der kom til at gøre dette. Han for sin Del savnede nu aldeles ikke nogen »Skole«; han vilde stedse gaa egne Veje, frit bestemme sit Arbejdes Maal og Midler. Han lignede slet ingen af hint Slægtsleds andre Historikere, og var den der opbyggede sin Forskning paa det bredeste Lærdomsgrundlag. Hans Læretrang og Tilegnelsesevne syntes ubegrænset. Men han stillede ogsaa de allerstørste Fordringer til sig selv, og med den Selvtugt, han paa alle Omraader gennemførte, satte han ved Friluftsliv og Legemsøvelser sit Legeme i Stand til at yde, hvad hans Aand fordrede. Han tilbragte de fleste af sine lange Arbejdsdages Timer blandt Bøger, men det kunde hænde en Historiestuderende, der først i 1890'erne passerede en Villahave paa Frederiksberg, at se den halvtredsindstyveaarige Professor slaa Kraftspring hen over Græsplænen. Steenstrup var over 85, da han ophørte at færdes paa Cykle i Københavns Gader, og man traf ham Vinter og Sommer uanset Vejret paa Vej til det daglige Strandbad. Før de sidste Aar kendte han ikke til alvorligere Sygdom og maatte da tvinges til at søge Læge. — —

Joh. Steenstrups første Bog i 1874: »Studier over Kong Valdemars Jordebog«, et sjældent lødigt Begynderarbejde, der endnu paa mange Omraader har bevaret sit Værd, vakte stor Opmærksomhed, fordi en ung Mand her uden

videre vovede sig frem med et overordentlig selvstændigt og vægtigt Indlæg i dansk Middelalderhistories vanskeligste og mest omtvistede Samfundsspørgsmaal. Bogen, hvis Resultater udbyggedes under Polemik med Caspar Paludan-Müller, skaffede ham store Universitetsstipendier, saa han 1873-1875 kunde foretage en toaarig Udenlandsrejse; 1876-1878 aflagde han, med økonomisk Støtte af vort Selskab, kortere Studiebesøg i Vesteuropa. Han besøgte Universiteter, Arkiver og Biblioteker i Sverige, England, Frankrig, Italien og Tyskland. Til en Begyndelse studerede han Retshistorie bl. a. i München hos Konrad Maurer og andre juridiske Discipliner, men gik snart over til almindeligt historisk Studium. De første Undersøgelser nærmest vedrørende danske Landbrugsforhold i 16. og 17. Aarhundrede førte til Arbejde med hidtil lidet forstaaede middelalderlige Kulturforhold. Tidligt havde Normannertog og Normannerkultur vakt hans Interesse, og da Arbejdet med Kong Valdemars Jordebog var afsluttet, gik han ind paa disse Emner. Han opsporede en Mængde udenlandske og særlig vesteuropæiske Kilder, hvoraf mange havde været upaaagtede, og da de fire Bind af »Normannerne« (1. Indledning i Normannertiden, 2. Vikingetogene mod Vest i det 9. Aarhundrede, 3. Danske og norske Riger paa de britiske Øer i Danelagens Tidsalder, 4. (Disputatsen) Danelag), i hurtig Rækkefølge fremkom fra 1876—1882, var den almindelige Opfattelse, at her forelaa et af de vigtigste historiske Skrifter, der i lange Tider var udkommet i Danmark. Det var bl. a. en betydningsfuld Undersøgelse af det nordiske Elements Indflydelse i Vesteuropa og det blev i den Indstilling, som foranledigede Steenstrups Valg til Medlem af vort Selskab, med Rette sagt, at det var et Hovedværk, i lige Grad fremragende ved flersidig Lærdom, Kombinationsevne og kritisk Sans. Tilmed havde Bogens Æmne i

en for et dansk historisk Værk sjælden Grad Interesse for Historikere udenfor Danmark; det blev vist nok i den følgende Periode det mest kendte danske Værk; det virkede æggende og befrugtende paa udenlandsk Forskning. Den kritiske Prøvelse og Drøftelse, som allerede de første Bind foranledigede, godtgjorde, at Rækkevidden af disse Forskninger var stor, Udbyttet for Videnskaben ligesaa, og Værket har, efter Kyndiges Udsagn, i de forløbne to Menneskealdre bevaret sin høje Rang. En stor Tilføjelse til de første fire Bind fremkom 1925 i vort Selskabs Skrifter: »Normandiets Historie under de syv første Hertuger 911—1066«.

I denne første Arbejdsperiode var Juristen Steenstrup altsaa blevet Historiker og havde for stedse taget Plads i første Række blandt danske og nordiske Historieskrivere. Hans historiske Interesse havde tidlig bragt ham i Forbindelse med jævnaldrende Historikere. Nærmest stod han den lærde stilfærdige og verdensfjerne C. F. Bricka; de lærte hinanden pertentlig Nøjagtighed i alt Arbejde, samvittighedsfuld Prøvelse af enhver Hypotese og Dom, Vagtsomhed overfor enhver Videnskaben uvedkommende Indflydelse paa Skildringen af Fortiden. Men Steenstrup kom ogsaa let i Forbindelse med en Kreds af andre yngre, der ivrigt gik i Lag med ny Gennemforskning af væsentlige Afsnit af dansk Historie, og hvem det laa stærkt paa Sinde at skabe bedre Vilkaar for dansk Historieskrivning. Efter sin Udenlandsrejse fik han Tilknytning til Mænd, der som William Møllerup, Julius Fridericia og Kristian Erslev havde en radikalere Opfattelse, baade af Historieforskningens Maal og Midler og af de aandelige Problemer i det hele og gik til deres Arbejde med større Beslutsomhed og friskere Initiativ. I 1877 blev han Medstifter af »Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie«; selv

gav han sig vel aldrig af med Kildepublikation, men han vurderede dens Betydning, ligesom han stedse anerkendte og gerne støttede videnskabeligt Arbejde paa Felter, der laa hans eget fjærnt. Fra nu af gled han ind i denne Kreds af arbejdslystne fremadstræbende unge Historikere, samtidig med at han bevarede nær Forbindelse med det ældre Slægtled, særlig med Edvard Holm, hvis Kollega han snart efter blev. Samarbejde med andre betød overordentlig meget for Steenstrups Udvikling, skønt han i mange Henseender var en Enspændernatur, paa Vagt for at hans Selvstændighed ikke skulde overvældes ved Paavirkning udefra. Han tyngedes af en vis ængstelig Beskedenhed, der kunde gøre hans Deltagelse i mundtlig Drøftelse ufri. Han var meget betænksom og fandt kun langsomt tilfredsstillende Udtryk for sit rige Tankearbejde. Han var ivrig for at lade sig belære og nærede Respekt for enhver saglig begrundet Mening, men han lod sig vanskelig bringe bort fra en Anskuelse, der engang havde fæstet sig i hans tungt arbejdende Sind. Alt dette gav Hæmninger under Samvær med andre, men hans Trang til umiddelbar Hengivelse overfor selv meget forskelligartede Mennesker var stor, og hans Glæde ved kammeratligt eller selskabeligt Samkvem med Gamle og Unge kunde ofte give sig rørende Udtryk. Af det saglige Samarbejde fremvoksede Tillid, og Steenstrup kom i Aarenes Løb i sympatisk Forhold til mange, der stod meget fjernt overfor hans Livsanskuelse. Hans Ord var til at stole paa, han var i sin Stilfærdighed trofast og saare hjælpsom.

Det var mærkbart, at Steenstrup i sin første Arbejdsperiode jævnsides det selvstændige Forskningsarbejde fra 1877 begyndte i »Revue historique« at offentliggøre Litteraturoversigter, der til 1896 helt regelmæssigt, orienterede

Udlandet om den danske Historieskrivnings stærke Udvikling. 1879 begyndte han i »Dagbladet« at anmelde historisk Litteratur, og ikke sjelden at give Indlæg i Drøftelse af Historieskrivningens Formaal og Vilkaar, ofte ved at stille aktuelle Samfundsspørgsmaal i historisk Belysning.

I Dagspressen skrev han mest anonymt, ikke sjelden skarpt kritisk, men altid i værdig akademisk Form uden personlig Brod. Disse Dagbladsartikler medførte stundom Polemik, saaledes da han og Erslev 1891 drøftede Problemet »Fri Forskning og Skole«, hvori belystes den frugtbare Modsætning, der var mellem de to Forskeres Syn paa Historieskrivningens Arbejdsmaade. I hine Aar, fra 1884 til efter Aarhundredets Udgang, udfoldede J. A. Fridericia en noget tilsvarende Anmeldervirksomhed, og samtidig paavirkede A. D. Jørgensen ved sine folkelige Foredrag andre Kredse. Steenstrups var saaledes med til at sprede Forstaaelse af, hvad der rørte sig i dansk historisk Videnskab og bidrog sit til at afløse den ældre nationalliberale Historieopfattelse med en mere realistisk.

Medarbejderskabet i »Revue historique« var Udtryk for Steenstrups Interesse for Vekselvirkning mellem dansk og udenlandsk Historieforskning; han var altid en varm Ven af internationalt Samarbejde, ikke mindst af nordisk, stærke Traade fastholdt ham ved hans Ungdoms skandinaviske Idealer. Anmeldervirksomheden var fremkaldt saavel af Steenstrups ivrige Iagttagelse af alt hvad der rørte sig i hans Videnskab, som ved hans Ønske om at Historieforskningen skulde gøre sig gældende ud over de lærdes Kreds. Han krævede, at Forskeren skulde arbejde stilfærdigt, upaavirket af Døgnets Strømninger, men han maatte ikke leve fjernt fra Livet, og burde lade sine videnskabelige Arbejdsresultater komme Folket tilgode. Dette er Udtryk for to

vigtige Sider af Steenstrups Væsen og Interesser. Fra Studereværelset søgte hans Tanker ud, og han stræbte bevidst at give, hvad han skrev, en saadan Form, at den Forstaaelse af Fortidens Udvikling, til hvilken han var naaet ved myreflittig indsamlet Lærdom, kunde blive tilgængelig for de mange. Han blev aldrig træt af at fremhæve den kunstneriske Side af Historieskrivningen og han skrev et kraftigt, ukunstlet, levende dansk. Da han havde fuldendt sin Ungdoms Hovedværker for de Lærde, valgte han helst den mere tilgængelige Afhandlingsform eller fulgte i mindre Bøger en Udviklingslinje, som det laa ham paa Sinde at faa paaagtet.

Rammerne for Joh. Steenstrups Livsgerning er let overskuelige. Først da han var blevet Professor i 1882, flyttede han ud af sit Barndomshjem. Han forblev ugift, og indtil Januar 1917 delte han sin Tid mellem Universitetsundervisning og Historieforskning. Siden udfyldtes hans Otium af det videnskabelige Arbejde. Al anden Virksomhed var for ham en Biting; han røgtede samvittighedsfuldt de Hverv, som hans Embedsgerning paalagde ham, men skønt han var meget stærkt politisk interesseret og havde udprægede Meninger om hvad der bevægede Samfundet, holdt han sig næsten helt borte fra anden offentlig Fremtræden end den, hans Plads i dansk Videnskab direkte medførte.

Steenstrups asketiske Arbejdskoncentration gennem femogtresindstyve Aar blev en stor Styrke, men hans Historieskrivning blev ikke tør Stuelærdom; den uhyre Skrift-række, han har efterladt sig, er præget af mangesidig Livsinteresse og fortæller om en rigt bevæget Personlighed.

Jeg skal i denne Mindetale ikke nævne mange Enkelt-heder af Steenstrups Forfatterskab, thi vi faar fuld Besked derom i det Skrift, som Historisk Forening, i hvis Be-

styrelse Steenstrup virkede fra 1883—1919, udgav i Anledning af hans halvfemsaaars Fødselsdag. Dèr findes en Fortegnelse over alle hans trykte Arbejder, nogle »Omrids«, han 90 Aar gammel gav af sin Virksomhed som Universitetslærer og dertil en Liste over alle de Forelæsninger og Øvelser, han i en Menneskealder havde holdt ved Universitetet. Fortegnelsen skal blot suppleres med tre Afhandlinger, han fuldendte i sin sidste Levetid. Den ene, »Valdemar Sejrs Død og de ved Tronskiftet vedtagne Ændringer i Landets Styrelse« (Historisk Tidsskrift 10. Rk. 3. Bind), indeholder hans sidste Meddelelse her i Selskabet, 12. Januar 1934. Den anden, »Vikingerne«, fremkom i Bogen »Danske i Paris gennem Tiderne« (1936). De greb begge tilbage til Æmner af hans Ungdomsforskning, medens den tredje, som han afsluttede nogle Uger før han gik bort, om »Johan Georg Forchhammer som Menneske og Personlighed« (i Meddelelser fra »Dansk geologisk Forening« 8. Bd., 1935), bragte ham til at skildre Personer og videnskabelige Forhold, med hvilke han var bleven fortrolig i sit Barn-domshjem og under den første Udvikling af sin videnskabelige Forstaaelse.

Efter Ungdomsarbejdet om Kong Valdemars Jordebog og Normannerne og efter Professoransættelsen meddelte Steenstrup sine fleste selvstændige Forskningsresultater i mindre Afhandlinger om begrænsede Æmner af Danmarks og Nordens Historie, Hovedomraadet for hans Universitetsundervisning. Særlig betydningsfuld blev den Række Afhandlinger, hvori han, mest i 1880'erne da Hundredaarsdagen for Bondefrigørelsen nærmede sig, behandlede Bondestandens Historie og som saa ofte med Forkærlighed søgte at vise, at et overvejende mørkt Billede af en væsentlig Side af Folkets Udvikling var ensidigt farvet ved Efterslæg-

tens uhistoriske Syn og ikke savnede lysere Nuancer. En »klynkende Opfattelse« af Fædrelandets Historie frastødte stedse Steenstrup. I tre Oplag udkom den æggende Folkebog »Den danske Bonde og Friheden«, Forelæsninger holdt i Jubilæumsaaret 1888. Om de danske Folkeviser skrev Steenstrup et fint og aandfuldt, helt selvstændigt Indlæg, atter i et meget omtvistet Spørgsmaal, med Resultater af Værdi ogsaa for et sammenlignende Visestudium. En stor Plads i hans Forskning indtog Studierne over Stednavne og Personnavne, der sammenfattedes i meget læste folkelige Oplysningsskrifter: »De danske Stednavne. Deres Tolking og hvad de oplyser om vort Lands Bebyggelse og Folkets Kultur gennem Tiderne« (1908) samt »Mænds og Kvinders Navne i Danmark gennem Tiderne« (1918). De var banebrydende og frugtbare og vil, skønt adskilligt af det filologiske deri er omtvistet, bevare deres Værdi. I to Bind skildrede han 1917 »Den danske Kvindes Historie fra Holbergs Tid til vor«, et Emnevalg der udtrykte hvor lidet dogmatisk den i saa mange Henseender konservativt indstillede Mand var. Han virkede for Kvindens Ret til selvstændig Uddannelse og til at gøre sine Evner gældende i Kappelstrid med Manden, støttede dygtige kvindelige Studerende, og det var ham en Sorg, at ingen kvindelig Videnskabsmand har faaet Plads i vort Selskab.

Steenstrup lod under sin halvfjersaarige Syslen med Fædrelandets Historie ingen væsentlig Side uberørt. De halvtrediehundrede Bøger, Afhandlinger og videnskabelige Anmeldelser, bag hvilke ofte ligger Gennemarbejdelse ved Universitetsforelæsninger og Øvelser, danner en Kæde af selvstændige ofte meget besværlige og langvarige Under søgelser med samvittighedsfuld Overvejelse af andres Forskningsresultater. Formen er overordentlig omhyggelig;

han gav ikke det mindste Skriftstykke fra sig uden minuttøs Prøvelse, og det er yderst vanskeligt at finde Fejl i hans Angivelser og Citater.

Steenstrup var aldrig i Hvile. Sjelden lagde han et Emne, som han en Gang havde syslet med, helt til Side, og der er Omraader, som han atter og atter vendte tilbage til, men man vidste aldrig, hvilket nyt fra det foregaaende Skrift maaske helt fjerntliggende Emne han tog fat paa. Han havde Trang til uforbeholdent at drøfte alskens videnskabelige Spørgsmaal med Arbejdsfæller og Elever. Han var ikke mindre ivrig for selv at belæres end for at give andre Tilskyndelser. Vi fik stadig Spørgebreve fra ham og naar man besøgte ham, ventedes man ofte med en Seddel, hvorpaa han havde opnoteret Spørgsmaal til lejlighedsvis Drøftelse. Som den af hans Elever, der stod ham allernærmest (Dr. Ellen Jørgensen), har skrevet, »kunde han, der ikke havde Ordet i sin Magt paa Katedret, i Samtale være meget givende, spillende mellem bidsk Kritik og underfundig Skæmt, snart aggressiv, snart vigende ind i sine Forskansninger — ligesom Caspar Paludan-Müller den særeste Blanding af Konservatisme og Radikalisme — sarkastisk overfor det uægte, nænsom overfor det, der groede iangsomt, en ærlig og vaagen Hjælper overfor dem, der havde Tilskyndelse behov«. Han yndede med et vist Koketteri at skjule, hvad hans øjeblikkelige Studieformaal var, men derpaa kunde man være sikker, at alt hvad Steenstrup skrev paa væsentlige Punkter vilde være forskelligt fra, hvad tidligere var fremført om Emnet; han var en uforbederlig Tvivler overfor gængse Meninger og havde ikke fjerneste Respekt for hvad selv de største Autoriteter havde udtalt, før han selv fik det prøvet. Stundom blev en Afhandling Frugten af et lille Incitament, en tilfældig

opstaaet Tvivl om en overleveret Menings Rigtighed, Studsen over et Kildested, han maaske i en helt anden Anledning havde taget for sig, men hvorved et nyt Spørgsmaal var dukket op i hans Bevidsthed. Havde han først grebet fat i noget, helmede han ikke, før han fik det undersøgt til Bunds. Ofte blev en besværlig Undersøgelse fremkaldt ved Iagttagelse af et Fænomen i Naturen eller Folkelivet, en for den moderne Læser uforstaaelig Antydning i et gammelt Skrift, et eller andet tilsyneladende ganske ubetydeligt, som de fleste ikke vilde lægge Mærke til. Det satte sit Præg paa Steenstrup, at han var vokset op i Naturforskeren Japetus Steenstrups og hans Fællers Kreds, saavel som at han kom fra Retsstudium og med praktisk Kendskab til den nu bestaaende Retsorden og til gamle Institutioners Virkning paa Samfundet. Han forstod, at Folks Liv gennem Aarhundreder ikke kan skildres med Bogkendskab alene, selv om man som han formaaede at udlæse forbavsende meget af de skrevne Kilder. Han havde baade Trang og Evne til at finde nye Veje og inddrage fjernt liggende, hidtil helt upaaagtede Fænomener i sin Skildring af Fortiden. I sine 1935 nedskrevne Bemærkninger om sin Gerning fremhæver han den Indflydelse, det havde haft paa ham, at hans Fader havde haft som Valgsprog: »Øv Synet, som Gud Dig gav«, Naturforskerens Tillid til at det ubevæbnede Øje kunde være den bedste Vejledning. Ogsaa ved at bruge Øret mente Steenstrup at kunne lytte sig til god Vejledning, og han hævdede, at »Nysgerrighed overfor Fortiden ikke var en Lyde hos Gran skeren, men en Dyd«.

Han færdedes til Fods eller paa Cykle, med Generalstabskortene hos sig, gennem alle Danmarks Egne, som han i sin Ungdom havde vandret i Normandiet og Dane-

lagen. Han kunde ikke tænke sig at skildre Danmarks Historie gennem Tiderne uden at sammenholde de skriftlige Kilders Oplysninger med, hvad Øjet lærte om Landets geografiske Natur og topografiske Ejendommeligheder. Mest var han alene, men hans sikre Erindring bragte siden alle Indtryk og Overvejelser frem i hans Skrifter. Paa mange Steder i hans Produktion mærkes det, med hvor stort Held hans Iagttagelse af Naturen, f. Eks. Ændringer af Landskaber, Kyster og Bevoksninger gennem Tiderne supplerer, hvad der lader sig uddrage af ofte tilfældige og begrænsede skriftlige Overleveringer. Han nærrede fra sin Faders Paavirkning levende Interesser for de arkæologiske Problemer, men hans Syn paa disse var dog ret ensidigt og saa historisk bestemt, at det ofte ikke kunde godtages af Arkæologerne.

Steenstrup vilde da ikke lade sig nøje med eller binde af skriftlige Kilder. Selvfølgelig maatte man anvende Kritik paa dem, saa man ud af deres brogede Flok kunde udsøge det Stof, hvoraf paa tryk Bund en fast Bygning lod sig opføre, men han advarede som i den ovenfor nævnte Polemik mod en altfor vidtgaende Tillid til, hvad der kunde opnaas ved den metodiske Kildekritik, saaledes som denne her i Danmark blev udformet af Kr. Erslev, hvis Indsats og Resultater som Forsker og Lærer Steenstrup forøvrigt ydede den varmeste Anerkendelse. Hans metodiske Forbehold i hin Diskussion, hvor Erslev utvivlsomt i det væsentlige havde Ret, var skarpere formuleret end hans egen Arbejdspraksis begrundede, men han reagerede stedse energisk overfor, hvad han mente kunde indsnævre eller skematisere, og vilde indhamre i de Historiestuderendes Bevidsthed, at der foruden Kritik af Kilder var mange andre Veje og Midler til at komme Fortiden paa nært Hold, blive dens Fortrolige og opfatte den i dens fulde Sammenhæng.

Overskuer man Steenstrups Indsats i dansk Historieforskning, da bliver et Hovedpunkt det frugtbare Krav om Alsidighed, som han stillede og selv fyldestgjorde med al sin ivrige, utrættelige Naturs Kraft og Hensynsløshed. Arbejdsdelingen ved den Universitetsundervisning, som han sammen med Erslev, Edvard Holm og senere Fridericia fra Grunden tilrettelagde, saaledes som den i det væsentlige indtil nu har holdt sig, forøgede direkte Steenstrups Mulighed for at give sin originale Forskning et bredt Grundlag. Det svarede helt ud til hans Interesser, at han kom til at overtage Gennemgangen af Historieskrivningens Historie og de fleste Bidiscipliner, hvortil der efter Studieordningen af 1883 krævedes Kendskab. I flere Skrifter gav han danske og nordiske Læsere Vejledning om sin Videnskabs Udvikling. I 1889 udgav han som Festskrift ved den danske historiske Forenings 50 Aars Jubilæum: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarhundrede (1801—63) og i Brickas Biografiske Leksikon skildrede han de fleste danske Historikere. Bogen er meget god, fuld af Oplysning, uhildet i Bedømmelsen af Personer og i Fremstillingen af nationale Mod-sætninger, der f. Eks. ved den norske historiske Skole og den slesvigholstenske Historieskrivning traadte frem for dansk Historieforskning. Men samtidig er der saavel i Bogen som i de mange Biografier, Steenstrup har skrevet, en ikke ringe Begrænsning, hvor det drejer sig om Forstaaelsen af mere uregelrette, problematiske Karakterer; der er baade Finhed og Varme i Menneskeskildringen, men Nuancering savnes ikke sjelden. I 1915 viste »Historieskrivningen, dens Udvikling gennem Tiderne, dens Væsen og Former« hans højst udogmatiske Opfattelse af sin Videnskab, og 1921 skrev han paa min Opfordring en Oversigt over Historieskrivningen i det 19. Aarhundrede, begge de eneste

Arbejder af denne Art i nordisk Litteratur. Dertil kom saa de fire Haandbøger, hvori han fra 1908—1916 gav Oversigt over vigtige historiske Bidiscipliner, som han havde fremstillet i Forelæsninger. Først kom en Oversigt over Kronologien, dernæst Kundskaben om Jorden gennem Tiderne, nogle Hovedtræk af Skriftarternes Historie og Diplomatiiken samt Læren om Vaabenmærker, Segl og Mønter, og endelig Statsrettens Udvikling gennem Tiderne og Nutidens Statsforfatninger. Bortset fra Erslevs betydningsfulde metodiske Arbejder er Steenstrup den eneste danske Historiker, der har syset med disse Historikerens nødvendige Hjælperedskaber.

Skønt Steenstrups Viden blev mere omfattende end nogen anden dansk Nutids Historikers, veg han stedse tilbage for at skrive den samlede Fremstilling af hele Danmarks Historie, som hans Evne til levende og fængslende Fremstilling dog skulde give ham særlige Forudsætninger for. Allerede i min Studentertid ventede vi en saadan Bog; i hans Forelæsninger kom alt det værdifulde, vi forstod han sad inde med, slet ikke til sin Ret. For sine Elever betød han overhovedet mest, naar de efter Studietiden kom i nærmere Berøring med ham, hvor taknemlige end alle unge Studenter var for den levende Interesse han til sin sidste Dag viste dem.

Steenstrup mente ingensinde, at han var tilstrækkelig forberedt; hans Selvkritik var overordentlig. Derfor skrev han kun en samlende Fremstilling af det Omraade, hvor han følte sig helt hjemme, først 1897—1904 i »Danmarks Riges Historie« i det store Indledningsbind om Oldtiden og den ældre Middelalder, dernæst mod Afslutningen af sin Virksomhed 1927 i »Det danske Folks Historie« I—II Bd., hvor han i endnu mere folkelig Form skildrede Vikingetiden, Danevældens Tidsalder og den følgende Periode indtil Valdemar Sejrs Død 1241. Det moderne Mand-

domsværk er vel et af de bedst skrevne Bind af det store Mindesmærke, Steenstrup og hans Fæller satte over deres Slægtleds Indsats i dansk Historieskrivning, friskt, i Form og Opfattelse lige personligt præget. Alderdomsbogen er endnu kraftig, malende og gør Indtryk. I begge disse to Oversigter over Hovedstykket af Steenstrups Forskningsomraade fremtræder imidlertid tydelig Begrænsningen i hans Historieskrivning, der hænger sammen med Grundtræk af hans kraftige, selvstændige og uafhængige Karakter. Han var af Natur som af Opdragelse og Livsanskuelse konservativ og reagerede overfor den stærke Udvikling, han oplevede i Samfundslivet som i Videnskaben; hans Kritik var vaagen overfor hastige Ændringer af den overleverede historiske Fremstilling, og afviste det nye, naar han ikke kunde overtyses om, at det var til Bunds funderet eller naar han sporede Tendens til letsindig Generalisering eller Overførelse af Nutids Synspunkter paa ældre Samfundstilstande; han kom voldsomt i Harnisk, hvor han med Rette eller Urette mente, at sligt skete for at imødekomme et moderne Læserpublikums Smag. Sligt er jo Udtryk for en ægte Videnskabsmands høje Krav, og det vilde være ganske urimeligt deraf at slutte, at Steenstrup i sin egen Forskning var ukritisk eller overlegent afvisende overfor andres Arbejde; han godtog blot intet uden nøje Prøvelse. Men det konservative i hans Væsen affødte en mærkelig stærk Pietetsfølelse overfor ældre Historikere eller Hjemmelsmænd, og førte ham ofte til en urimelig vidtgaaende Fastholden af Traditioner, f. Eks. i dansk Middelalderhistorie, som andre Forskere med Rette helt havde opgivet. Han tillagde mundtlig Tradition eller langt senere nedskrevne Beretninger for stor Betydning, og først og fremmest var han altfor utilbøjelig

til at anerkende, at Kildematerialet paa saare væsentlige Punkter, særlig i Middelalderhistorien, kunde tvinge Forskningen til resigneret at konstatere, at vi intet ved, hvor ældre Historieskrivere havde troet at vide god Besked. Denne Svaghed træder frem i mange af Steenstrups Afhandlinger, men især i hans to Oversigtsbøger og i adskillige af hans Biografier af ældre danske Personligheder. Ikke faa af hans Arbejdsresultater maa derfor opgives.

Ganske urigtigt vilde det dog være deraf at slutte, at hans væsentlige Indsats i dansk Historieskrivning lader sig skyde til Side som forældet. Den vil stadig gøre sig gældende og være uforglemmelig; der er over den en henrivende Friskhed. Han vedblev til det sidste at være en spillevende Personlighed, hvis stærke Temperament fik Udtryk i alt, der berørte hans Livsinteresser. Han blev møt af Dage, var lykkelig ved at kunne arbejde til det sidste. Der er blandt hans Jævnaldrende Historikere, hvis Arbejdsresultater er mere umiddelbart fremtrædende, og hvis Paavirkning vi føler stærkere; men uden Johannes Steenstrup vilde det Slægtled, hvis sidst efterlevende Mand han blev, ikke være saa rig. Han har givet de sidste Menneskealdres danske Historieskrivning Fylde og Farve. — —

Da jeg Dagen før Steenstrups Død sidste Gang var hos ham, tog han i fuld Aandsklarhed Afsked og bad mig bringe sine Fæller i det videnskabelige Arbejde og alle Venner sin Afskedshilsen og takke dem for den Godhed, de havde vist ham. Han føjede til: »Hvis det, jeg har udrettet, har været ufuldkomment, maa de tilgive mig«. Videnskabernes Selskab har igennem mere end halvhundrede Aar ved næsten alle vore Møder kunnet se hen til Johannes Steenstrups karakterfulde Skikkelse; tilsidst blev han som et levende Min-

desmærke over en aandelig og videnskabelig Kultur, der har sat sig dybe Spor i hele vort Samfund. Vi føler visse-
lig ikke Trang til at tænke paa det ufuldkomne, der var
i hans som i al anden menneskelig Gerning. Vi vil erin-
dre det meget, hvorved hans Personlighed og Livsgerning
vil være forbilledlig.

Vi vil holde Johannes Steenstrups Minde i Ære!

Litteratur.

Den ovenfor nævnte Bog: »Johs. Steenstrup. Nogle Omrids af
min Virksomhed som Universitetslærer. Med en Fortegnelse over
Joh. Steenstrups litterære Arbejde og Oversigt over hans Univer-
sitetsvirksomhed. Udgivet af den danske Historiske Forening i
Anledning af Joh. Steenstrups 90aarige Fødselsdag 5. December
1934« (1934). — Nekrologer bl. a. af Ellen Jørgensen i Berlingske
Tidende 4. August 1935 og i Historisk Tidsskrift 10. Rk. 3. Bind,
S. 486—89, Knud Fabricius i Universitetets Festskrift 1935, Aage
Friis i »Politiken« 4. August 1935. — Artikler i Dansk Biografisk
Leksikon XVI (1902) og, med udførlig Litteraturangivelse, i Dansk
Biografisk Haandleksikon III (1926).
